РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. д-р ІВАН ОГІЄНКО*

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ* 2 ДОЛЯРИ (АБО: 30 КОР. ЧЕСЬК., 260 ЛЕІВ РУМ., 30 ФРАНКІВ ФРАНЦ., 5 МАРОК НІМЕЦЬКИХ) РІЧНО. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 60 ГР.

РІК IV **ЛЮТИЙ 1936 РОКУ** **ЧИСЛО 2 (38).**

Наука про рідномовні обов'язки.

Рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства.

ПЕРЕДМОВА.

Рідна мова — це найважніша осно́ва, що на ній зростає духо́во й культурно кожний наро́д. У житті кожного наро́ду, а особливо недержа́вного, рідна мова відіграє найголовнішу ро́лю: рідна мова — то сила культури, а культура — сила народу. Тому зрозуміло, чому́ всі культурні наро́ди ставляться до своєї рідної мови з найбільшою святістю, з найчулішою опікою. Рідна мова глибоко пересякає наше духове життя — приватне й державне. Давно вже стверджено, що тільки рідна мова прино́сить люди́ні найбільше й найгли́бше особисте щастя, а держа́ві — найсильніші патріотичні хара́ктери. Без добре виробленої рідної мови нема всенаро́дньої свідо́мости, без такої свідо́мости нема нації, а без свідо́мої нації — нема державности, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного ро́звитку й виявлення.

Кожний наро́д ділиться на багато племе́н, що гово́рять більш-менш відмінними говірками чи наріччями. Говірко́ва мова ніколи не може бути мовою всенаціональною, — для цього кожний наро́д утворює собі особли́ву соборну л і т е р а т у р н у мову, спільну й обов'язко́ву для всіх його́ племе́н. Літературна мова — це найцінніше й найважніше ору́ддя духо́вої культури та наймічніший цеме́нт одности нації, а тому́ всі народи оточують її найпильнішою опікою. У наро́дів державних літературну мову береже й тво́рить не тільки зако́н, але й ціле живе життя: церква, преса, школа, уря́ди, театр, кіна, радіо і т. ін.; навпаки́, у народу недержавного літературна мова зростає дуже нерівно й дуже поволі, — головно в залежності від національної свідо́мости й карности його інтелігенції, його церкви, преси.

Племе́на, об'єднані загальною всенаро́дньою свідо́містю та однією літературною мовою, складають н а ц і ю. Нація — це найсильніша всенаро́дня приро́дна організація, що найповніше прино́сить наро́дові ко́ристі політичні й духовні. Свідо́ма нація — звичайно наро́д державний, і тільки як виняток — недержавний. Найголовніший і наймічніший цеме́нт, що об'днує етнографічний народ і перетворює його в свідо́му націю — то соборна літературна мова. Ось через що наро́д, що не має соборної літературної мови, звичайно не є закінчена свідо́ма нація й щастя бути державним не знає; такий народ і політично не си́льний, чому́ ле́гко попадає в залежність сильнішого сусіда.

Рідна й літературна мова — о́ргани надзвичайно ніжні й чутли́ві, — навіть

найменші недостачі й потрясення життя приватного чи всенародного помітно відбиваються й на них. Через це кожний народ виробляє собі певну реальну практику, щоб найвірніш забезпечити своїй рідній і літературній мові найкращий і найлегший розвиток, щоб не принести їм найменшої шкоди й найкоротшої затримки в їхнім розвою.

Збір державних і приватних практик найкращого розвою рідної й літературної мови, потрібних для скорішого духового поступу народу та його культури, зветься рідномовною політикою або наукою про рідномовні обов'язки. Через те, що рідна мова — найголовніший ґрунт, на якім духово зростає й цвіте нація, рідномовна політика — це найважніша політика всякого народу, яку конче мусить знати кожен інтелігент, якщо бажає бути свідомим членом своєї нації, якщо бажає своєму народові стати сильною нацією. Знання рідномовних обов'язків сильно підносить національну свідомість, а вона — найкращий ґрунт для знання й розвитку соборної літературної мови. Ось через що корисно, щоб наука про рідномовні обов'язки стала наукою всенародньою.

Рідномовна політика — стара, як сам світ, бо повстала вона ще відтоді, коли люди вперше зачали творити організовані громади. Але наука про рідномовну політику чи про рідномовні обов'язки — наука наймолодша, створена головно за останній час. Через те, що в цій науці я не мав попередників, читачі вибачать мені і неповноту цього курсу, і його недостачі, бо тут кожний крок довелося прокладати самостійно й самотужки.

Курс мій не прив'язаний конче до якоїсь окремої мови, чи до якогось окремого народу, — він може придатися кожному народові, особливо ж недержавному, що прагне стати державним.

Автор.

Радість коло Варшави.
11-13. VII. 1935.

I. Рідна мова й народ.

1. Рідна мова — то мова наших батьків і мова народу, до якого належимо.
2. Рідна мова — то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу.
3. Ступінь вироблености рідної мови — то ступінь зрілости народу й ступінь глибини його духової культури. Сила нації — в силі її культури, тому треба конче дбати про розвиток рідної мови.
4. Культура рідної мови зростає разом із національною свідомістю народу. Працюймо ж для розвитку цієї свідомости нашого народу!
5. Народ, що не розуміє сили й значення рідної мови й не працює для збільшення культури її, не скоро стане свідомою нацією й не стоїть на дорозі до державности.

II. Держава й рідна мова.

1. Найголовніший обов'язок кожної держави — всіма можливими силами дбати про якнайкращий розвиток спільної для всіх племен її народу літературної мови, як найміцнішої основи для його духового об'єднання.
2. Свої рідномовні обов'язки супроти своєї літературної мови держава виконує через церкву, школу, пресу, письменників, уряди, судівництво, інтелігенцію, театр, кіна, радіо й т. ін., що обов'язані вживати доброї соборної літературної мови.
3. Держава обов'язана пильно й безперестанно дбати про мову своєї еміграції, змушуючи її вживати тільки соборної літературної мови й вимови та соборного правопису й не допускаючи її до мовного винародовлення.
4. Держава, що не об'єднує всіх племен свого народу спільною соборною літературною мовою, завжди наражена й на політичне роз'єднання цих племен.
5. Кожна держава, що дбає про своє майбутнє, мусить давати своїм меншинам повну змогу нормально розвивати свої літературні мови.
6. Мовне винародовлення завжди й конче провадить до морального каліцтва, а воно — найродючіший ґрунт для різних злочинів. Через це для власного добра держава мусить недопроваджувати своїх меншин до мовного винародовлення.

7. Тільки держава, що мало дбає про своє будуче, не дає літературним мовам своїх меншин повної змоги нормального розвитку.

8. Жодні урядові перешкоди не в силі спинити розвитку літературної мови меншини-нації, — вони можуть тільки часово задержати цей розвиток.

9. Держава, що не дає своїм меншинам змоги нормально розвивати свої літературні мови, робить із них своїх неприхильників, що завжди загрожуватимуть політичній силі її.

III. Найперші рідномовні обов'язки кожного громадянина.

1. На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того — як честь своєї нації. Хто не береже чести своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації.

2. Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття сповнення найбільшого обов'язку супроти свого народу.

3. Хто в родині своїй розмовляє не рідною мовою, той стоїть на дорозі до мовного винародовлення, — найбільшого непрощенного гріху супроти свого народу.

4. Бережи своє особове ім'я й родове прізвище в повній національній формі, й ніколи не зміняй їх на чужі. Найменша тут зміна, — то вже крок до винародовлення.

5. Кожний, хто вважає себе свідомим членом свого народу, мусить пильно навчатися своєї соборної літературної мови.

6. Кожний свідомий член народу мусить завжди допомагати всіма доступними йому способами розвитку культури своєї літературної мови.

7. Кожний свідомий член народу мусить добре розуміти й ширити головне рідномовне гасло: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова, один правопис".

8. Кожний свідомий член нації мусить добре знати й завжди виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

9. Де б ти не жив — чи в своїм рідним краю, чи на чужині, — скрізь і завжди мусиш уживати тільки однієї соборної літературної мови й вимови, тільки одного спільного правопису. Тим ти покажеш, що ти свідомий син своєї об'єднаної нації.

10. Кожний свідомий громадянин, живучи серед чужого народу, мусить конче вживати своєї рідної мови не тільки вдома, але й скрізь, де можливо.

11. Кожний громадянин мусить добре пам'ятати й дітей своїх того навчати, що наймиліша мова в цілому світі — то мова рідна.

12. Кожний свідомий громадянин мусить щедро підтримувати свої національні періодичні й неперіодичні видання, даючи їм тим змогу нормальніш розвиватися. Добрий стан національних видань — то могуча сила народу й запевнення розвою рідної мови, а висота їх накладу — то ступінь національної свідомости народу.

13. В справах рідномовної політики свого народу мусить бути серед цілого громадянства за всяких обставин тільки однодушний міцний фронт.

14. Рідномовна політика — то найцінніша й найважливіша частина національної політики взагалі; недотримання її нормальних практик сильно шкодить культурі народу й його політичному станові.

15. Кожний свідомий громадянин мусить матеріяльно й духово підтримувати свої рідномовні журнали, як головні двигуни наукового вивчення й збільшення культури своєї рідної мови.

16. Кожний свідомий громадянин мусить дбати, щоб навіть у найменших оселях закладалися „Гуртки плекання рідної мови" (повний Статут таких Гуртків подано в „Рідній Мові" 1934 р. ч. 11. ст. 465-474).

IV. Десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина.

1. Мова — то серце народу: гине мова — гине народ.

2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ.

3. Літературна мова — то головний двигун розвитку духової культури народу, то найміцніша основа її.

4. Уживáння в літературі тільки говіркових мов сильно шкóдить культурному об'єднáнню нації.

5. Нарóд, що не створив собі соборної літературної мови, не може зватися свідóмою нацією.

6. Для однóго нарóду мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правóпис.

7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідóмого громадянина — працювати для збільшення культури своєї літературної мови.

8. Стан літературної мови — то ступінь культурного розвóю нарóду.

9. Як про духóву зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого нарóду судять найпéрше з культури його літературної мови.

10. Кожний свідóмий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

V. Для одного народу — одна літературна мова.

1. Мова, що нею говорить прóстий неписьменний нарóд, зветься **говіркóвою** або місцевою.

2. Кожний культурний нарóд пильнує створити собі одну мову, спільну для всіх своїх племéн, щоб нею всі могли найлéгче порозумівáтися. Ця спільна, чи соборна мова зветься мовою **літературною**.

3. Всенаціональна мова, що нею урядують, пишуть книжки, навчають по школах і говорить більшість інтелігенції, зветься мовою **літературною**.

4. Державний нарóд навчається своєї літературної мови на кожному кроці повсякденного життя, бо чує її в церкві, в школі, по урядах, на зборах, в суді, театрі, в кінах, через радіо й т. ін. Недержавний нарóд має дуже мало нагóди навчатися своєї літературної мови, а тому використовуйте для цьóго кожну нагóду.

5. Книжки й періодичні видáння треба писати тільки соборною літературною мовою, щоб вони ставали всенарóднім добром нації.

6 Книжка, написана місцевою чи говірковою мовою, стає добром тільки місцéвим, а не всенарóднім.

7. Племéна, об'єднані загáльною всенарóдньою свідóмістю та однією соборною літературною мовою, складають **націю**.

8. Без соборної літературної мови жодний, навіть дуже чисéнний нарóд, не може стати свідóмою нацією.

9. Держáвним нарóдом не може стати нарóд не свідóма нація, що не має соборної літературної мови, спільної для всіх його племéн.

10. Найвища й наймíцніша духóва організація óдности нарóду — то соборна літературна мова.

11. Соборна літературна мова дає своéму нарóдові величезні кóристі політичні й духóві, а сáме:

а. Соборна літературна мова надає своéму нарóдові глибокого почуття всенаціональної одности, де б він не жив і до якої держáви він не належав би.

б. Почуття ж одности народу надає йому живýщої духóвої сили й політичної могучости, бо в такого народу-нації всі боронять однóго й один боронить усіх.

в. Ніякий уряд не відважиться забирати чи зменшувати волю народові-нації, зцементованому соборною літературною мовою.

г. Нація, духóво об'єднана соборною глибоко розвиненою літературною мовою, конче стане державною.

ґ. Сила нації — в силі її культури. Соборна літературна мова — наймíцніший ґрунт для зросту здорової духóвої культури, а тому кожний громадянин, що хоче щастя своéму нарóдові, мусить повсякчасно працювати й для збільшення культури своєї літературної мови.

д. Усе, що написане соборною літературною мовою, стає всенаціональним добром і збільшує всенаціональну культуру.

е. Кожний громадянин мусить виховуватись тільки на всенаціональних культурних надбаннях, бо вони дадуть йому найбільше духóвих цінностей.

є. Соборна літературна мова, збільшуючи всенарóдні культурні надбáння нації, стає могучим орýддям для вихования правдивих національних талантів і геніїв.

ж. Соборна літературна мова, защіплюючи народові шляхетне почуття одности, сильно допомагає йому творити національно міцну інтелігенцію й національно міцні харáктери.

з. Соборна літературна мова принóсить величезні кóристі видавництвам, бо не треба витрачати багато дорогого чáсу на випрáвлення рукописів, як то буває, коли письменники пишуть говірковими мовами.

12. Нарóд, що послуговується в своїх писáннях тільки місцевими говірковими мовами, а соборної літературної мови не створив, тратить на тому надзвичайно багато політично й духово. А сáме:

а. Нарóд, що спільною літературною мовою не об'єднáв своїх племéн у свідóму націю, звичайно має почуття принúзливої самітности, безсúлля й безрáдности.

б. Почуття самíтности, безсилля й безрадности витворює з народа раба, що покірно служить кожному сильнішому.

в. Нарóд, що не має соборної літературної мови, не має й всенарóдніх завдáнь: свідóмою нацією він не стане й державним не бýде.

г. Твóрення тільки місцевих культур, без огляду на культуру всенаціональну, веде до розбиттє одности народу.

ґ. Усе, що написане місцевою мовою, без огляду на всенаціональні завдáння, поглиблює розбиття одности народу.

д. Письменник, що знає тільки місцеву мову, а своєї соборної літературної мови не навчився, шкодить всенаціональним завдáнням, бо веде до розбиття одности народу.

е. Вихований тільки на місцевих інтересах і місцевих традиціях, без огляду на традиції всенаціональні, нікóли не стане великим і для всенаціонального добра нічого помíтного не зробить.

є. Талáнти й гéнії звичайно не виховуються в народа, що не став свідомою нацією, цебто що не знає соборної літературної мови, найродючíшого ґрунту для великих творців. А коли часóм і виховуються, то звичайно пропадають для нього, йдучú на службу чужим.

ж. У народа, що не знає соборної літературної мови, а тим самим не знає й почуття всенаціональної одности й карности, панує політична й культурна анáрхія, що приносить йому безсилля, ліпшезнайство, продажність, хрунівство, винародóвлення, зраду.

з. Нарóд, що не створив собі соборної літературної мови, цебто не має почуття всенаціональної одности, звичайно не визнає своїх авторитетів, і тим позбавляється доброго проводу й нúдіє в анархії. Але чужих „авторитетів" такий народ визнає по-рабському й некритично, й по-рабському клониться їм.

13. Ніхто не знатиме своєї літературної мови добре, відповідно не вчившись її. А знання місцевої мови — то не знання мови літературної.

14. Особа, що не навчилася своєї соборної літературної мови, не може зватися вповні інтелігентною, бо бракує їй найважливішої й найбільшої частини духóвої культури.

15. Перша ознака правдивої інтелігентности людúни — добре знання своєї літературної мови.

16. Сила духóвої інтелігентности людúни — в силі знання своєї літературної мови.

17. Хто не навчився своєї соборної літературної мови зо школи, той мусить конче навчитися її поза школою, якщо бажає бути свідóмим і кориснúм членом своєї нації.

18. Нікóму не вільно виправдувати незнання своєї літературної мови нефаховістю або ненáвченням її в школі.

19. Хто не знає своєї соборної літературної мови, той не може вважатися за свідóмого й корúсного члена своєї нації.

20. Скільки книжних мов, стільки й народів. Не робімо з свого єдиного народу кількох народців!

21. Для однóго нарóду мусить бути тільки одна літературна мова, що найсильніше зцементовує окремі його плеméна в одну свідóму міцну націю.

22. Літературна мова в кожного нарóду повстає однáково: за основу її стає одна історично найсильніша говірка, добирáючи собі потрібне й цінне з інших говірок.

23. За основу української літературної мови стала київська говíрка, почасти

полтавська, взявши трохи з говірок і інших. За основу літературної російської мови стала головно говірка московська, а сучасної польської — говірки головно великопольські.

24. Літературна мова може бути для де́яких своїх племе́н не зовсім зрозуміла, — це загальна доля кожної літературної мови, що до де́якої міри за́вжди є витвір шту́чний.

25. Своє найміцніше корі́ння літературна мова за́вжди бере з мови живої наро́дньої, але вона за́вжди й далека від неї.

26. З бігом ча́су кожна літературна мова стає до певної міри шту́чною й ніби ме́ртвою, далекою від своєї живої наро́дньої мови, а тому́ її треба відсвіжувати цією останньою. (Далі буде).

Іван Огієнко.

Назва »Русь« в історичному розвитку до XIII-го в.

I. Етимологія назви „Русь, русин, руський...“ і похідних основи „рус-, ῥως-“ досі не означена. Групою найстарших і етимологічно найближчих відповідників є назва ріки Волги в Птоломея й Аміяна Марцеліна: Rha, Ra, та в Агатемера: Ῥῶς. Історія церковна сирійця Захарії Ретора під 555 р. згадує про народ ἤρως, що живе біля аммазартів і потомків роду начальника, вигодуваного песячим молоком. Арабські історіо-географи повторяють за Захарією опис вигляду цього народу ἤρως = el rus, немов то він має такі довгі ноги, що коні не можуть їх носити, бо ноги їздця сягають до землі. Цей опис згоджувався б трохи з виглядом їздців-воїнів раннього середньовіччя, званих по-старошведськи: ryds, -ar, новошв. ryssar. З огляду на рівнобіжність основ „ry- ru- ro-“ до цієї назви етимологічно найближча група фінських висловів для означення шведів: roots, -lane, rootsi mees (шведи мущини), ruotsin kielta (шведська мова)[1].

Етимологічні словники російської мови Горяєва 1896 р. і Преображенського 1916 р. та стаття проф. Кнауера 1913 (IGF 31) повторяють намічену Потебнею схему, що зв'язує основу „рус-“ з снкр. arš, зенд. arśan, вірм. arn, грец. ἄρσην (мужчина, самець). Етимологічно належить сюди й група: ἄρσειν гноїти (рана), ars — текти, та однозначні: ros, rorare, Rha, Rhos = Волга, снкр. rī - na пливучий, ґал. rēnos, нім. rhein = ріка Рен; гот. runs = спад води (біг ріки, русло), стнім. rāwa — ruowa; англ. сас. rōw; ст. ісл. ró, ісл. ras (rans); норд. róss — устя ріки; грц. ἐρωή = напір, струя, розлив, успокоєння (cf. Noreen: Urgermanische Lautlehre, 1894, ст. 42, 100).

II. Першою точно датованою історичною відомістю про русів племени Rhos є під 839 р. оповідання Бертинських аналів про прихід від короля на ім'я Chacanus (Hakon — Якун?) через Костянтинопіль до короля Франконії Людовика Побожного людей із роду Sueonum (= свѣи, шведи). Арабський географ Ахмед ель Катіб розказує в „Книзі земель“ під р. 229 (884) про напад невірних magus, званих el rus на Іхібілю (Sevilla). Житіє св. Григорія з Амастриди говорить про напад на Костянтинопіль варварів Ῥῶς — народу дикого, суворого й нелюдяного. Таки в житії св. Стефана з Сурожа є мова про напад десь біля 850 р. чисельної дружини руської під проводом Бравліна з Новгороду. Іван Диякон оповідає під 863 р. про напад грізного народу Ῥῶς з далекої півночі, а патріярх Фотій говорить про той напад, що ці варвари живуть у далекому краю, відділеному від Візантії багатьма землями, племенами, морями й судоходними річками.

Імператор Лев 886-912 говорить про плем'я Ῥῶς, як про північних скитів. Його син Костянтин Порфірогенет (912-959) розуміє під народом Ῥῶς державне плем'я на північ від Чорного моря по Дніпру й до Новгорода.

III. Окрему групу вісток про народ „рус“ становлять дані арабських історіо-географів X. в. Араби знають народ „ель рус“ на Волзі між булгарами й слов'янами. Ібн Хордабе оповідає про

[1] Ст. слав. ꙗзыкъ = народъ, може бути перекладом слова, яке на заході вживалося вже тоді в значенні „народу кельтів“.

купців — „рус“ із племени Слов'ян, що на лодках плавають „по річці Славонії“ й по Хозарській затоці та по Волзі (Гарк. 49). Табарі оповідає про те, як руські дружини дістаються Волгою й Каспієм до просмиків („Дербент“) Кавказу, що їх боронять володарі Дербенту від хозар і русів (Гарк. 74). „Книга дорогоцінних каменів“ Ібн Даста згадує біля 930 р. про русів, як мешканців нездорового й багнистого острова на озері, звідки вони нападають на слов'ян, щоб полонян продавати хозарам.

Ібн Фадлан описує купців — русів, що прибувають у столицю хозарів на р. Ітіль (на Волзі): рослі як пальми, русяві, узброєні ножами, мечами, сокирами, татуовані, брудні, безсоромні (Гарк. 94). Аль Масуди додає до цього оповідання ще вістку про військову службу русів і слов'ян (сакляб) у хозарського царя в Ітіль. Верхній біг ріки хозар (Волга) лучиться з відногою руського моря Найтас. Є це, очевидно, наближення Волги біля Царицина й Дону біля Колача, де з Волги волоком діставалися на Дін і спускалися на Озівське море. По цьому руському морю ці руси плавають та на побережжі мешкають. Звідси вони торгують із заходом, нападають на південне побережжя Джурджанського моря (Каспійського) аж до нафтової землі Адарбайджану (Гарк. 131-4). Хозарський цар Йосип писав навіть, що руси дійшли б до самого Багдаду, столиці землі Ізмаїла, якщо могуча Хозарія не спиняла б їх на цьому шляху.

Арабські джерела відрізняють русів від слов'ян, коли говорять про народи: юнони, рум, візантіон, рус, дайлем, булгар, сакляб, анкабурда, іфранджіса (Аль Батрік, Гарк. 179). „Книга климатів“ Аль Тарсі веде Волгу зо сходу на захід через край верхніх булгар (що сиділи на Камі), а на сході пливе вона через край русів (що сиділи між Окою й Волгою), та потім пливе знову через край булгар і буртас до моря Хозарського (Гарк. 192-3). Ібн Хаукаль біля 976 р. називає всю річку Ітіль — Руською рікою (Гарк. 221, 14), а Ібн ан Надін біля 987 р. подає навіть зразки руських знаків письма, що могли б нагадувати руни (Гарк. 240, Френ 1836). Отож араби до кінця Х. в. знають русів на Волзі й Каспію та їх перевагу на Озівському й Чорному морях.

IV. Візантійські джерела IX-X в., а за ними й староруські літописи говорять тільки про русів на Ільменському озері, на Дніпрі й Чорному морі аж до Дунаю. Симеон Логотет виводить назву οἱ Ῥῶς, званих також δρομῖται (?бігуни, з довгими ногами, ?моряки, ?мешканці коси Ἀχίλλειος δρόμος), від багатиря Роса. Костянтин Багрянородний знає русів на правому березі Дніпра та „зовнішню Русь“ з містами Немогард, Мільніска, Телютци, Тсернігога, Вусегарде. Він же подає опис руських лодок та називає пороги Дніпра по-руськи й слов'янськи, та грецьки. Хроніка царювання Романа Лакапена вважає русів-дромітів за франків, а в продовженні хроніки Амартола руси вважаються племенем варангів. Північне походження русів без усякого спорідnення з слов'янами засвідчують таки імена послів Олега, Ігоря й Святослава в договорах Руси з Греками 907, 911, 945, 972 рр. Накінець, свідоцтва Кедрена, Атталіота, Скиліци та західніх джерел, що їх подає Васильєвський у своїх працях про варязькі дружини в Костянтинополі X-XI в., усталюють остаточно неслов'янський зміст назви з основою „рус“.

(Далі буде).

Львів. Іларіон Свєнціцкий.

Сучасна українська літературна мова.

XXV.

Дбаймо про багатство свого словника!

Словник — дуже пророчиста прикмета культури письменника, чому першорядні з них завжди дбайливо й безперестань пильнують про нього. Багатство й небуденність словника — перша й найвиразніша ознака культури письменника.

Треба добре пам'ятати й не забувати, що словник кожної людини буває по-

двійний: активний і пасивний. Активний або чинний словник — це той запас наших слів, що ми звичайно вживаємо його в своїй буденній і писаній мові; він дуже часто обмежений, невеликий. Пасивний словник — це ті слова й форми, що ми їх добре розуміємо, читаючи твори письменників, але в мові своїй звичайно не вживаємо. У більшості з нас пасивний словник вѐлико перевищує словник активний, цебто — ми мало дбаємо про зрівняння цих словників. Ніби забуваємо, що людина з малим словником — людина з малою культурою.

Зовсім не так робить правдивий письменник. Він завжди й без упину дбає, щоб його активний словник був однаковий із пасивним, щоб між ними не було помітної відміни. Мало того, такий письменник безупинно й повсякчасно, від зараня своєї праці аж до могили, навчається рідної мови, безперестань дбає про багатство своєї мови, пильнуючи довести свого словника до вінців словника цілої народньої мови, що в нас надзвичайно багатий, а на синоніміку рясний.

Буденний словник нашої інтелігентської мови не великий, ми всі його добре знаємо. Багато з наших сучасних письменників, що про мову свою мало дбають, мають звичайно бідненького й блідого словника. Такі випадкові „письменники“ видатними ніколи не стануть, їхні твори — через убогість мови — рвійно нас не захоплять, не зачарують новиною й сміливістю.

Правдивий письменник, дбаючи про красу своєї мови, вживає багато небуденних слів, сміливо й обіруч творить гарні новотвори. Байдуже, що ці сміливі новотвори не всі защепляться в нашій літературній мові, — новотвори, надто сміливі й удалі, завжди підносять нашого творчого духа й заохочують до дальшої творчости. Це дуже бажаний і вельми корисний творчий процес у житті кожної мови, а в нас іще такий дитинно кволий.

Сильно помиляються ті письменники, що покладаються тільки на мову народню, як на єдине джерело нашого словникового багатства. З цього погляду не треба перебільшувати значення народньої мови, хоч і який рясний її словник, бо словник великого поета творця все таки буде рясніший, а ціла мова його — дзвінкіша й гнучкіша. Хочу цим підкреслити, що мовна творчість письменника надзвичайно цінна й потрібна, і нехай письменники не бояться новотворів, як не боїться їх, зрештою, й жива народня мова.

Не забуваймо, що літературна мова ділиться на кілька видів, головніші з них три: мова поточна, наукова й мова поетична (письменницька). Наукова мова звичайно невхильно держиться всіх приписів нормальної літературної мови, словник її — поза термінологією — не багатий. Зовсім не така мова письменницька: міцно дотримуючись морфологічних і складневих норм, вона вільна в своїм словнику, — сторуч черпає з мови народньої найкращі перлини її, пильно оминаючи зайорзаних провінціялізмів, і безперестань творить усе нові та нові слова.

Словник Черкасенків багатий і різноманітний. Довгі роки вчителювавши, поет мав нагоду збагачувати свого словника з народньої мови. Але Черкасенко оперує головно словником наших старших письменників, — соковитим і виразистим; на новотвори несміливий, хоч має до того даних більше за інших.

Подам трохи прикладів із „Дон Хуана“. Ось цікавіші йменники. Бере руку й тулиться до неї видо́чком 113. Коштовний кубок повен ще над ві́нця 40. Латають во́лок 11. Щоб і нам якась де́щиця там лишилась 72. Поправляє зачіси 100. Ніжний ле́гіт 40. Душа і в мене не злопу́цька 32. Легкодушний марнотра́т 120. Приспав мою оба́чність 41. В око́лі гулящих дівчат 71. Дістати опро́щення 48. Різні пристрої до тортур 86. Стає перед світа́дом (= дзеркалом) 30. Приміряє капелюха перед свіча́дом 115. Опускається на скамни́цю 107. Гонитель на стать жіночу 49. Моя троя́ндо красна 60. З лівого боку узлі́сся 11. Підходить до краю у́рвища 14. Сидять під хи́жою 11.

Дієслова: Ми нічого не ва́жимо чинити 91. Від братів поли вріж та тікай

47. Даруйте, отче, нам 85. Посту не де́ржить 44. Зупинившись, дослухається 94. Задира́є голову горі 16. Вбігає, задкуючи 121. Заману́лося йому молитися 82. Чого заніколилось так 114. Затявся — й хоч би що 86. Захо́диться сміхом 58. Зво́дить очі на Лауру 81. Ченців звела́ на гріх 46. Здійма́є руки горі 85. Зиркнувши з-під лоба 26. Крик знялй 44. Не грайсь з огнем, — не зчу́єшся, як спалить 25. Мру́жить очі 83. На́дить глянути на себе 99. Це надолу́жите іншим разом 85. Наобісіло 95. Стоїть, наспівуючи 58. Облйш слова страшні 38. Облйш дурниці 110. Озира́ється навколо 14. Остобісіло 31. Отетерівши 36. Очу́нявши від переполоху 92. Патя́кав стільки 14. Вибачте, що переййму́ вам красну цю промову 42. Раптом підво́дить голову 122. Всі підво́дяться 48. І в думці я не покладав цього 43. В далеч далеку з ним ви полйнете 11. Вона уже мене пошйла в дурні 20. Пра́вить (= продовжує) своєї 109. Прибра́вши горду поставу 16. Приста́нем на замір твій 79. За нею глибока дума причаї́лась 64. Проба́ч за доку́ку 27. Вид його променіє 40. З очей променіло сліпуче сонце 40. Стенувшись 41. 75. Та киньте цму́лить (= пити), як бики 73.

Ще: Ой, па́доньку, й забула про вечерю 19. Вона примусила, бігме́ 21. Про́бі, люди, гину 59.

Мова В. Підмогильного, щодо словника, середня: вона багато вища від мови буденної, але ще не доросла до такого рівня, щоб можна назвати її класично багатою. Щоб схарактеризувати словника мови „Міста“ В. Підмогильного, подаю тут із нього трохи прикладів, за азбукою показніших слів.

Єдину раду в цій безвйході 185. Серед безжа́льного міста 236. Бе́злад дратував його 153. Це було безневйнне кокетування 187. Блйжчав він до заповідного будинку 55. Його брав сором 14. На Зоську не брав жодних намірів 121. Отака бришка́ (чванлива) 121. Буя́ння тепла 142. Радість в серці буя́ла 186. Низка чорних знаків вбира́ли його очі 10. Краще не весніти 202. „Ти попсував мене“, вела́ вона 155. Творча винахідність 54. Попід стінами височіли шафи з книжками 19. Як хитрий злодій, носив з собою асортиме́нт відмика́чок 195. Потрібна кімната без меблів, згоден на відчіпне́ (= відступне) 194. Почуття незмірности вно́чішнього степу 188. Не зраджуючи вно́чішньої візити 75. Дихав вра́нішнім паруванням землі 65. Степан геть почервонів 26, Геть вивернувши гаманця 239, Сам він був геть порожній 230. Зазираючи в темний глиб безодні 38. Вирватися з глушинй 28. Почав недбало горта́ти (= перегортати, листувати) свої зшитки 147. Сторінки книги він невтомно горта́в 68. Даве́зний хрещатий яр 30. Купив пів дванадцятки (= пів тузена) стільців 236. Що кохання повстає вмить, він сам був тому дізнаве́ць 24. Він був у них незмінним ді́яльником 187. Непереможне ді́яння долі 88. Невпинне ді́яння напоїв 217. Підлягаючи ді́янню законів 125. Під ді́янням таємничого слова 147. Яка різниця між ді́янням цих отрут 230. Серед кого ді́яти йому назнаменовано 157. Потреба ді́яти 196. Дивно ді́яла на нього юрба 115. Всі рухи для нього ді́ялись 182. Дух дове́ршений 115, Доверше́ний ді́лектик 126, Дове́ршена рівновага людйни 67. Суть стає дороговка́зом 76. Думка була надто жаска́ (= жахлива) 114. Він зичливо прийме його перші літературні жертвоприносини 54. Завсі́дниця цих місць 133. Пустив під стелю звій диму 174. Зело́ (= зелень) дерев швидко темніло 57, Квітки пахли зело́м 221. Степан знітився (= став малим, непомітним) 95. Сивий професор іспитува́в його 40. Нічого ї́стйвного (= що можна їсти) не знайде 147, Рундук із ї́стйвним 158. На картці був красу́н 69. Який гарний, красу́н 243. Різко покликав кричій (при грі в лото) 146. Кровожерний звір 234. Почав похожати кругойду́чим фойе 115. Широкий кругойду́чий коридор 188. Перевозили ку-

пальників 9. Виглядаючи курія́ (= хто курить) 12. Обід був останньою ла́нкою (= кільце в ланцузі) його дня 242. Ле́гіт нечутно здув з неї решту покриття 67. Подих небесного ле́готу 163. Так ле́псько промовляв учора 54. Лести́вий шепіт 168. Думка його самолюбству лести́ла 153. Він мав себе птахом 55. Настрій поганий мине́ться 178. Жо́ден м'я́сень не ворухнувся 75. Засмаглі спортсме́ни вправляли м'я́сені 9. Пружність м'я́сенів 15. Підсніжники з навко́лишніх горбів 200. Мовчки наздогна́ла його 59. Чи можна ліпити до нього нали́чку (= ярличок) обива́теля 176. На́ростень у мізкових тканинах 184. Визнав за образливе насти́рнятись (= набиватись настирливо) із своїми оповіданнями 118. Покликав до себе, настирняючись дати книжки 69. Вона знімала з нього нашару-ва́ння клопоту 169. Наті́льна сорочка 15. Під неозо́рим мінливим небом 188. Виступав читати перед неозо́рою авдиторією 168. Добравши товариства, до літератури непричетного 173. Поринаючи очима, як ниро́ць у хвилі 65. Люди́на з ни́цими (= низькими) поривами 223. Тупість села, його заскорузлість та ни́цість 63. Втратив з о́ка мету свого обурення 62. Боявся о́чі підвести 230. Покрутивши перемика́ча, дала світло 133. Вів перемо́вини 66. Криза з перемо́вами 184. Пла́ска золота каблучка 70. Пожиле́ць буде тихий 194. Степан покла́в до нього вдатись 54. Філософ дуже полюбля́в, щоб йому руки цілували 131. В цій передсмертній поро́жняві 151. Порски́й (= жвавий) вогонь 121. Письменники посіли свої належиті місця 49. Третє місце посіда́в мистецтво слова 193. Це була́ перша вечірка пото́чного сезо́ну 49. Село потьмарні́ло в його спогадах 61. Ломберний столик пра́вив (= служив) тепер за їдальний 26. Лінолеум пра́вив за класну дошку 101. Обернути Надійку в куховарку, прибира́льницю 180. Чемно пригости́в господаря 173. Жах прийде́шньої ночі 231. Початок руху приміськи́х потягів 94. До письменства приче́тні 184. Став жіночим приши́йхвостом 130. Прога́лявина його життя 77. Пущена з пружно́го луку стріла 79. Пру́жність м'ясенів 15. Його огортав сум і невиразне ре́мство 149. Взявся рете́льно усувати всі перешкоди 167. Бути розно́сником ідеалів 160. Хто руші́й життя 176. Рясноду́мність поета 173. Знайшла своє місце в пущах світобудо́ви 54. Людськість відродиться до ясного світосприйма́ння 27. В блискучому свіча́ді (= дзеркалі) він бачив усю свою постать 237. Скидаючи оком на її дитячу постать 122. Знаменитий скрипа́ль 63. Він снив (= марив) 201. Йому спа́ла думка 21. Йому на думку спало 148. Він стену́вся (= рванутися, здригнути) 107. Таємниця була в цьому сні серед стихі́й (а не „живел") 5. Поллється із схо́вища душі 183. Левко повів їх, тлума́чучи дорогу 10. Кожен погляд осявав йому душу, тору́ючи стежки кохання 23. Без тернів не буває троя́нди (= рожі) 60. Книжка здається вищою від чита́льника 191. Найбільше чудно́т в коханні 178. Чутні́шав шелест 182. Котилась хвиля юнаків, дівчат 9. Вода приймала кожного юнака́ й кожну юнку 9.

Іван Огієнко.

До впливів старої русько-української культури на мадярську.

Русько-українська людність, принаймні від VI ст. по Христі, стало перебувала й за Карпатами, куди мадяри прийшли тільки в кінці IX ст. Вони розташувались у придунайській рівнині, що прибрала назву Угорської. Та рівнина була до приходу їх під слов'янською колонізацією. Прихід і оселення там мадяр розірвали сусідство різних слов'янських колін. З Угорської рівнини мадяри поволі ширили свою державність у всіх напрямках. Допіру від другої чверти XI в.

їх границя насунулася на землі старої (нітрянської) Словаччини — на заході й на землі „руські“ — на північнім сході (під Карпати).

Приблизно три столітті по приході мадяри-кочівники переживали переходову добу до осідлости. Мадяри завойовники кілька століть іще вчилися від підбитих ними значно культурніших слов'ян і то культурніших всіма сторонами. Ось що читаємо про те в мадярського автора Болашша: „Християнство ми перейняли від слов'ян; наша християнська термінологія складається майже з самих слов'янських слів. Більшість понять про державу, назви для вищих і нижчих урядовців; багацько означень про всі три області природи, дуже багацько виразів для сільського господарства, торгівлі, підприємств, забудовань, житла, вбрання, їжі, пиття, нарешті, теж імена інших народів, земель, рік“[1].

На цікаве питання, від кого саме запозичували мадяри, є різні відповіді. Міклошіч виставив теорію, що слов'янські слова в мадярську мову перейняті від паннонських слов'ян, — ця теорія тепер упала. Приходять нові дві теорії будапештських славістів: O. A'sbóth'а та Ján'а Melich'а. На думку першого з них, слов'янські слова перейняті від болгар, і власне тих, що перед мадярами жили в Паннонії. Правдоподобніш випадає погляд Меліха, що слов'янські слова увійшли в мову мадяр в довгім історичнім процесі. Частина з них принесена з південної Руси, тобто України, де мадяри якийсь час прожили перед приходом в нинішні місця оселення, частина перейнята пізніш від околишніх слов'ян: болгар, сербів, хорватів, словінців, словаків.

Не досліджене питання впливу староукраїнської культури на мадярську. Але мадяри перейшли через старо-українську територію, включили закарпатську її частину в свою державу, й факти зовнішньої історії взаємовідносин Київської та Червоної Русі з Угорщиною, зокрема чисельні заступлення руських дружинників при дворі угорських королів, — усе це говорить за те, що вплив мусів бути поважний. Тут перед нами один із кількох подібних проявів. Литовська держава середньовіччя була підо впливом культури Русі-України, користуючись її тодішньою мовою. Так само й Молдавія, — її „господар“ Степан Великий (друга половина XV ст.) скрізь, — і в зносинах із приватними особами, і в грамотах уживав української мови. Й щодо Угорщини, для нас — всупереч твердженням Бонкала[1] — є наявним поповнення мадярської мови русько-українськими словами, розуміється на наш час здебільшого дуже перекрученими.

Ось, напр., кілька мадярських слів і того ж самого змісту українських: baba — баба, bárány — баран, barát — брат, bástya — башта, batyko — батько, beszéd — бесіда, bolha — блоха, borona — борона, condra — кодря, cseled (чи család) — челядь, cséve — цівка, csep — цеп (ланцюг), csonak — човник, csuka — щука, deák — дяк, ded — дід, dézsa — діжа, határ — хутор, dinnye — диня, drot — дріт, ebed — обід, garmada — громада, gát — гать, hástya — хаща, haluska — галушка, hirib — гриб, iztarý — старий, jávor — явір, járom — ярмо, kabala — кобила, kacsa — качка, kalács — калач, kalasz — колос, kamara — комора, kapa — копач, káposzta — капуста, karácson — корочун, kása — каша, kasza — коса, kémény — комин, kereszt — хрест, kolbász — ковбаса, kocsma — корчма, kovács (kvács) — коваль, kupec — купець, komo — кум(а), lapát — лопата, lámpa — лампа, len — льон, luka — лука, mák — мак, málna — малина, malom — млин, medve — медвідь, mocsár — мочар, molnár — млинар, olom — олово, pálinka — паленка (=горілка), pásztor — пастир, pálca — палиця, pecsenye — печеня, pogány — — поган, pokol — пекло, polc — полиця, pószto — пасовисько, prosza —

---

[1] Josef Balassa: „Die slavischen Elemente im magyarischen“. „Ungarische Revue“, 1885, ст. 271. Про те ж і під тою назвою видав працю Міклошіч, 2-ге вид. 1884.

[1] Він твердить, ніби в мадярській мові нема „русинських“ слів, але в мові карпатських „русинів“ багато мадярських. З цього робить висновок, ніби русини пізніш від мадяр оселилися на угорськім боці Карпат (A. Bonkalo: „Die ungarländischen Ruthenen“. Ung. Jährbücher, 1921, I B.).

просо, puska — пушка (= рушниця), ráma — рама, robot — робота, szablya — шабля, sajka — чайка (човен), sapka — шапка, sekryn — скриня, só — сіль, szalma — солома, szalonna — солонина, szánka — санки, czap — цап, szekerce — сокира, czerkó — церква, széna — сіно, szomszéd — сусід, tégla — цегла, tészta — тісто, topoly — тополя, udvar — двір, unoka – унук, vacsor-a — вечеря, vásar — базар, veder — відро, véka — віко (= корець), viasz — віск, visnye — вишня і т. д., і т. д. Цього списка можна б дуже збільшити, але для нашої цілі й того досить. Тільки на три дні в тиждень існують мадярські назви, на інші чотири — слов'янські. Само собою розуміється, що в мадярську мову увійшло багато запозичень із словацької, чеської, хорватської й старо-болгарської мови.

Коли мадяри напозичали велику кількість слов'янських слів для понять щоденної потреби, тим більш мусіли вони позичати вирази вищих культурних потреб. В обсязі культурно-правнім вони перейняли від слов'ян вирази: prauda — правда, szabad — свобідний, szabadság — свобода, rab — раб, szolga — слуга, pör — спір, zálog — залог (застава), tömlöc — темниця, vajda — воєвода, pristaldus — пристав (адміністративна посада) і т. д. В обсязі церковному такі слова, як: angyel — ангел, kerezstyén — християнин. Слушно завважує проф. Кадлец, що „тільки народ, культурно слабший і менше розвинений міг переймати від народу, культурно більш дозрілого“. Пізніш, від кінця XV в., в мові підлеглих слов'ян з'являються деякі мадярські вирази й поняття.

Прага. Олександер Мицюк.

Найчастіші прогріхи письменницької мови в Галичині.

Трьохлітня праця „Рідної Мови“ допровадила до того, що широкі наші кола помалу починають розуміти значення для нації головного рідномовного гасла: „Для одного народу — одна літературна мова“. Починають потроху розуміти й те, що без одности літературної мови ми не будемо сильною, закінченою нацією. Культура мови в духовій культурі кожного народу займає найперше місце, — цією простою правдою потроху починає переконуватися й наш інтелігентський загал, особливо загал письменницький, і помалу виявляються в нас зовсім добрі знавці й творці нової літературної мови.

Вивчення своєї літературної мови потроху спускається до низів, — і там уже пильнують більше навчатися письменницької мови, бо навіть наші популярні видання потроху переходять на літературну мову. Настає час, — віримо, що незабаром він конче настане, — коли кожна письменна людина змушена буде знати свою літературну мову, бо тільки цією мовою вона читатиме книжки й часописи. Біда тільки в тім, що широкі читацькі кола не мають іще відповідних підручників для вивчення своєї літературної мови, бо звичайні наші граматики популярности серед них не мають.

Йдучи назустріч оцим новим потребам широкого читача, „Рідна Мова“ дає цього 1936-го року новий відділ на своїх сторінках: „Найчастіші прогріхи письменницької мови в Галичині“. Призначаємо цей відділ для найширших читацьких кіл: для учнів усіх шкіл, для бібліотек, гуртків „Рідної Школи“ й т. ін. Мета цієї праці: в найпопулярнішій формі дати змогу широким читацьким колам пізнати головніші різниці поміж мовою місцевою та мовою літературною, а тим самим потроху позбуватися цих місцевих мовних ознак.

За основу нашої літературної мови стала мова наддніпрянська, цебто мова найвидатніших наших наддніпрянських письменників: Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка, М. Старицького, Б. Грінченка, Л. Українки і т. ін. Головно мова Т. Шевченка править тепер нам за зразок і норму літературної мови. Пізнати цю мову — обов'язок кожного свідомого українця. Кожна мова ділиться на велике число говірок; одна з них, найсильніша, стає за основу літературної мови (у нас наддніпрянська, особливо

київська). Кожна літературна мова — до певної міри штучна й умовна, бо стоїть понад усіма своїми говорами, як найкраще знаряддя духового порозуміння всіх племен народу, а це наказує кожному навчатися своєї літературної мови.

На початку цієї праці подаю тільки словарний матеріял, а в кінці її подам потрібні висновки, а також коротенько розкажу про головні вимоги чистоти нашої літературної мови. Докладний покажчик у кінці праці полегчить користання нею.

Редакція „Рідної Мови“ отримала багато прохань, щоб журнал не забував і найширших кіл читацьких мас, — у відповідь на ці прохання й запроваджуємо цей новий відділ.

Хто хоче глибше пізнати свою літературну мову, тому радимо читати „Рідну Мову“, а також ті книжки, що вона видала: 1. Український правопис і основи літературної мови. 2. Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних, 3. Як писати для широких мас, 4. „Рідне Слово“, початкова граматика української літературної мови, 5. Сучасна українська літературна мова, нариси з складні сучасної української літературної мови, 6. Вступ до вивчення складні. Ці книжки навчать вас сучасної нашої літературної мови.

А в літературній мові тільки протиставний сполучник, а не єднальний: багато я працював, *а* (= але) заробив мало. Навпаки, в Галичині вживають *а* дуже часто, як сполучника єднального: брат *а* сестра; не пишіть так, пишіть: брат *і* сестра, чи: брат *та* сестра; п'є та п'є (а не: п'є а п'є).

Багато, а не богато. За живою народньою мовою Наддніпрянщини в літературній мові вживається тільки б*а*гато, багатий, багатіти, багатир і т. ін. В Галичині панує б*о*гато, але літературна мова цієї форми не знає.

Би — б. Треба добре пам'ятати, що в літературній нашій мові *би* ставимо тільки по приголосній попереднього слова, а по голосній ставимо *б*, а не *би*. Напр. у „Кобзарі“ читаємо: *Дурним би* назвали, од себе *б* прогнали 43. Шевченко по голосній попереднього слова не вжив *би* ані разу! А між тим у Галичині дуже часто пишуть: прийшла би, взяла би і т. ін., треба тільки: прийшла б, взяла б і т. ін. Не ставте *би* по голосній!

Битком. „Заля битком була набита людьми“ — так звичайно пишуть у Галичині; тут *битком* із російського. В літературній мові *битком* ніколи не вживають, пишуть: Зала ущерть (або: по вінця, до країв, до берегів) була набита людьми.

Бій, а не битва. В Галичині часто вживають русизму „битва“, напр.: „Геройка стріляла в завзятій битві“. Слово „битва“ — це русизм-архаїзм, літературна мова знає тільки „бій“ військовий, а звичайний — то „бійка“. Останній бій. Звести бій. Упав у бою. Вулична бійка.

Бли́скавка, бли́скати, блиску́чий, — ці форми з початковим *б* панують у літературній мові. Напр. у „Кобзарі“ читаємо: Блискавка хмару роздирає 92. В Галичині звичайні: лискавка, лискучий, — не вживайте їх.

На Бога! „Пропагуйте, але — на Бога — почепіть на неї власну етикетку“ („Вістник“ 1935 р., ст. 914). Звичайно, це за польським na Boga, у нас кажуть по давньому: „Бога ради“.

Болить мені голова, — так пишуть у літературній мові, цебто „болить“ кому що. Напр. Шевченко в „Кобзарі“ пише: Що в тебе болить 178, 197. В Галичині звичайно „боліти“ вживається як перехідне дієслово, без прийменника: що тебе болить, болить мене голова і т. ін. „Боліти“ — це неперехідне дієслово, визначає тільки стан: Болить мені (а не: мене) головонька.

Братік панує в літературній мові. „Кобзар“ 391: *Для себе, братіки, спишу*. В Галичині вживають *братчик*, але його літературна мова вживає з іншим значенням: член братства: Мій братік став братчиком.

Іван Огієнко.

Поновлюйте передплату! — Приєднуйте нових передплатників!

Буденні мовні прогріхи.

3) В книжках, друкованих у Радянщині, що їх перекладають часто чужинці (росіяни, як Іванов, Воронін, або жиди, як напр. Лейтес), трапляється хибна форма наказового способу на російський лад, що виглядає в нашій мові на справжню нісенітницю, як ось: *Не будьмо тільки поспішати* (Ж. Верн: Пригоди капітана Геттераса. ДВУ. Харків, стр. 222). Діло в цьому, що російська мова вже давно втратила форму наказового способу на 1. ос. множини й заступає її формою будучого часу (Огієнко: Чистота... 127), н. пр. будемъ надѣяться = сподіваймось, пойдемъ-те = ходім. Це форми, що наслідують московщину, замість наших „спім“, „сміймося“, подібно, як цитована з перекладу Верна форма має віддати українське: „Не поспішаймо тільки“[1].

4) Велику мороку роблять у Галичині **частки, додані до форм наказового способу від зворотних дієслів.** Де їх ставити, — після дієслова, де, здавалося б, спочиває логічний натиск, чи після „ся“, як каже граматика? У нас здебільш і в мові, й у письмі ставлять їх після дієслова, н. пр.: диви но ся, стережи но ся, вбери ж ся вже раз, але в Україні ставлять частки після дієслова, як і повинно бути: дивися но, вберися ж уже раз, хоч такі вислови „ріжуть“ вухо галичанам.

д) **Міна *е-і* в дієсловах.** Замість правильних форм: зберегти, стерегти, стеріг, стерегла, стерегли й подібних зустрічаємо тепер помилкові форми: зберігти, зберігла, зберігли („Назустріч“ ч. 6. з 15. березня 1935.). Повстають ці форми з фальшивої аналогії до чоловічого роду дієслів минулого часу (давніх дієприкметників), а саме: Зберігли на лад правильного зберіг. Зміна *е* на *і*, це відомий закон в українській мові. В родах жіночому й середньому й у множині на всі роди, а також у дієйменнику буде тільки *е*.

е) **Наворотові або многократні дієслова** з основою на *-р* творяться за додатком наростка *юва*, а не *ува*. Тому саме треба писати: підбадьорювати, загострювати, поборювати, закурювати (і так теж у словниках Грінченка й Голоскевича), а не підбадьорувати, засмотрувати, загострувати, як пише загально наша преса („Діло“ ч. 206/1935, „Назустріч“ ч. 3. й 15. з 1935).

є) **Наросток** *-ша*, *-іша*, що повстав із наростка вищого (другого) ступеня, творить дієслова, що означують стан дійства, що починається, й тому називають їх по латині inchoativa, а по-українськи часом звуть їх „започинові“ (Сімович 242). Ці дієслова неперехідні, й тому не мають предметного значення й ніяким чином не можна ставити при них знахідного й писати: „...треба покращати господарство“ („Діло“ ч. 75. з 22. березня 1935.), або: „...щоби покращати своє становище“ (ibidem ч. 14. 1934 р.). Можна сказати: кращає (= стає краще), покращало становище, господарство, але в предметному значенні треба сказати: зробити кращим, поліпшити господарство.

Складня. 1) *Днем, ніччю.* Загально поширений і в нашій пресі й у деяких письменників (нпр. А. Чайковського) вислів „днем і ніччю“ („Діло“ ч. 224. з 27. серпня 1933. й ч. 217. з 16. серпня 1935, „Неділя“ ч. 32. з 18. серпня 1935). Тут має бути тільки вдень, уночі, як це вже завважено в „РМ“ І, 110.

2) **Прийменник *по* з давальним замість із місцевим.** Після війни в Галичині загально почали вживати прийм. *по* з давальним замість із місцевим і це ще й досі вважають у нас великим мовним подвигом і доказом останньої мовної моди. Помилковий вислів: „по своїм силам“ („Діло“ з 28. січня 1934.), має бути: „по своїх силах“. Хибно теж написав В. Маковський у „Ділі“ (ч. 203. з 2. серпня 1935): „по баракам поставлено кухні“ замість „по бараках“ (див. „РМ“ І, 144, „Рідне Писання“ І, § 247, Словник місц. слів ст. 73). Хоч це архаїзм, але в нас поширився цей спосіб писання під російським впливом. Ув іншому значенні вживають прийм. *по* = галицькому після, польському we-

[1] Звичайно, коли тут не коректурна помилка замість: не будемо.

dług, у виразі: обходив табор по баракам. Замість цього треба казати: обходив табор у порядку бараків, або: за бараками („РМ“ I, 105, 221, О. Курило: Уваги до сучасної укр. літературної мови. Книгоспілка 1925, стр. 165-167).

Лексика: 1) Мати до діла з чим („Діло“ ч. 115. з 5. травня 1935) — вислів, узятий із польської мови (mieć z czemś do czynienia). У нас повинно бути: „мати діло з чим“.

2) У дребезги (розбити). Цього вислову (русизму) вживає постійно наша преса при описі катастроф (напр. „Діло“ ч. 4. з 6. січня 1934). У нашій мові є на це своє слово: в дрізки або в друзки (див. Словник Грінченка s. v.).

3) З правила — дослівний переклад польського „z reguły“ („Діло“ ч. 226. з 25. серпня 1934). Має бути: завжди, постійно, безупинно.

4) „Предсказувати“. Ще досі нема в нас усталеного слова на означення російського „предсказать“, польського „przepowiedzieć“ і майже скрізь уживають у Галичині архаїзму чи скоріш русизму „предсказати“. На це є в нас такі слова: провіщати — провістити, пророкувати (подає це Є. Тимченко: Русско-малороссійскій Словарь, Київ, 1899, II. том, 77), (ви)ворожити, предрікати, предректи́ (штучне слово, подав Голоскевич op. cit. s. v.).

5) Заосмотрювати. Морочаться в нас люди, щоб знайти добре слово на таке дуже потрібне й поширене в Галичині „заосмотрювати“, що є галицький новотвір і повстало з дослівного перекладу польського „zaopatrywać“, а по-російськи значить „запасать, снабжать“. Досі передають його кількома словами: 1) Забезпечувати („РМ“ I, 184); 2) устатковувати (фабрику машинами) — вживають загально в Радянщині; 3) застачувати вживали в Україні в часі революції; 4) опоряджувати. В Німецько-українському Словнику І. Шаровольського (ДВУ, Київ 1929) подається на це такі значення: постачати кому, наділяти кого, запасати. Важко тут вирішити й подати одне тільки слово, що передавало б усі відтінки значення слова „заосмотрювати“. Часом можна обійтися без цього слова й висловитись інакше, як це вказано в „РМ“ II, 360.

6) Фразу „в багатьох, у всіх відношеннях“, що наслідує російський вираз „во всѣхъ отношеніяхъ“, можна б віддати краще, а саме „під багатьма, усіма оглядами“, або — як писав завжди Єфремів — багатьма, всіма сторонами.

7) Завестися (з польського) — ошукатися, розчаруватися („Діло“ ч. 230, з 30. VIII. 1935); завести („всі засоби порозуміння заведуть“, „Діло“ ч. 228. з 28. VIII. 1935) замість „не вдатися, бути безцільним, безуспішним“.

8) Рішений вести („Діло“ ч. 227. з 27. VIII. 1935) = вирішив, готовий вести.

Перемишль. Євген Грицак.

Стилістично-синтаксичні нариси.

2. Варт, варто.

Слово »варт« чи »варто« — німецького походження. Правильно твердить Gabrjel Korbut в »Prace Filologiczne« 1893 р. т. IV. 372 (»Wyrazy niemieckie w języku polskim«), що це слово зайшло до польської мови безпосередньо з долішньонімецького wart, а не з горішньонім. wert, а тому неточно подає »Історичний словник українського язика« I 189, виводячи наше »варт« від нім. Wert; цю ж помилку роблять і відомі праці проф. І. Шаровольського (»Німецькі позичені слова в українській мові«, 1926 р.) та Д. Шелудька (»Німецькі елементи в українській мові«, 1931 р.), що провадять слововивід від Wert.

До польської мови слово wart зайшло десь у кінці XVI — поч. XVII віку; словник Linde цитує це слово з пам'яток XVII віку. З мови польської це слово десь у XVII—XVIII в, зайшло й до мови української; Історичний словник знає його тільки з поч. XVIII віку. Цікаво, що українські Думи зовсім не знають слова »варт«.

Найперше чуже це слово поширилося в нас тільки в формі »варт« і вживалося найчастіш неособово. Така його форма

панує й тепер по всіх говорах української мови. Подам на це трохи більше прикладів. »Кобзар« Т. Шевченка (вид. В. Доманицького 1910 р.): Варт вона огня святого 460, Людей і долю проклинать не варт 335, Не варт жить на світі 342, Буде варт на світі жить 344, Не варт, не варт на світі жити 348, Не варт вона того жалю 467. Б. Грінченко, »Під тих. вербами« 67: Не варт змагатися. Словник Б. Грінченка І 127 подає з Приказок Номиса: Не варт і речі 6551, Не варт і печеної цибулі 7605. »этногр. матеріалы« Б. Грінченка: Рублів з п'ять варт II 60. Словник Уманця і Спілки подає: Не варт про те й балакати, Не варт і печеної цибулі. »Етноґр. Збірник« X 139 (Франко), приклади з живої народньої мови Галичини: Не варт доброго слова (Наг.), Не варт доброму дороги перейти (Збар.), Не варт за віхоть (Наг.), Не варт за зломаний феник (Наг.), Не варт за нюх табаки (Наг.), Не варт му води подати (Дроґ.), Не варт свині пасти (Наг.), Не варт сі з його сліду води напити (Наг.), Не варт торби січки (Дрог.), Не варт фунта клаків (Дрог.).

В неособовім значенні, як прислівник, часта й форма »ва́рто«; так, Словник Б. Грінченка І 128 дає: Не варто й турбуватись, Варто щось попоїсти. »Українська граматика« Є. Тимченка 1917 р. ст. 117 дає: »Первісні форми прикметників на *о* залишилися в значенні прислівників: варто«.

Дуже рано, крім неособового »варт, варто«, появляється в нашій мові й прикметник »вартий« чи частіш: варт, варта, ва́рте. Історичний Словник Є. Тимченка з пам'яток XVIII віку подає: Мученичество нічого не варто 1772 р., Послуга менше була варта 1794 р. Ось іще приклади: »Етн. Зб.« VI 113: Що я варт (Бучацький пов.); В. Щурат, Пісня про Роланда: І що я варт 73, Що ж я варт 117; Б. Грінченко, »Під тих. вербами«: Вона доброго слова не варта 101; А. Чайківський, »Малолітній«: Вона цього не варта 146, »Одарка«: Вона варта була цього« 48 і т. ін. Це діло нічого не варте. Вони варті уваги. Віл вартніший за барана.

Як ми бачили вище, неособово вживаємо тільки форми »варт« або «варто«. Жива народня польська мова в неособовім значенні часто вживає й форми »варта«: to nie warta (A. Brückner, Sł. etym. 603), а підо впливом польської мови це неособове »варта« досталося й до літературної (не народньої) галицької мови. Напр.: В. Щурат, Слово о п. Ігор.: Над тим варта зостановитись 5; А. Чайківський, »Одарка«: Знаю я, чого варта добрий пес 46; »Малолітній«: Він варта цього 76; Б. Лепкий: Один Дніпро що варта. Часописна галицька мова таке »варта« вживає дуже часто. Один із »критиків« »Рідної Мови« дорікав мені, що не вживаю цього польського »варта« ...

Отже, згідно з духом живої нашої мови треба писати неособово тільки »варт« чи »варто«, але не »варта«: Не варт (варто) сваритися, Варто знати правду. Академічний »Російсько-український словник правничої мови« 1926 р. ст. 195 рос. »стоит, не стоит« перекладає: »варт, варто чогось, не варт, не варто«, а про »варта« й згадки нема.

Що форма »варта« в неособовім значенні чужа нам, про це коротенько писав я ще в своїм »Стилістичнім словнику« 1924 р. ст. 48.

І. Огієнко.

Не будьмо байдужі до своєї мови!

До духовенства.

Хто читає цінний місячник „Рідна Мова", хто взагалі цікавиться важними нашого часу рідномовними питаннями, той знає добре, яке то велике значення має старанне плекання рідної мови для нашого народу.

Постійне слідкування за чистотою мови, щире бажання поставити нашу мову на належну їй височину, — це св'ятий обов'язок кожного інтелігентного українця. І тому, якщо в щоденному житті зустрічаємо часто-густо свідоме нехтування найціннішим скарбом нашого народу — мовою, то це діється не стільки в наслідок відсутности належного зрозуміння всієї важливости справи, скільки

в наслідок питомої нам, українцям, шкідливої „чеснотки“ — байдужости.

Особливо неприємно вражає факт нехтування рідною мовою в церквах. Тут, з огляду на святість місця, здавалося б, духовенство особливо старанно мусіло б дбати про чистоту мови. Дійсність, одначе, виявляє противне. Прикро казати, але духовенство наше, за деяким нечисленним винятком, не звертає належної уваги на чистоту своєї мови. Святість місця, важливість голошеної науки, — вимагають добірної, чистої мови, що по наших церквах трудно зустрінути, а це, зрозуміло, від'ємно впливає не тільки на мову слухачів, але й на успішність голошеної науки Христової.

Як у святковий день навіть найбідніша людина вважає за конечне з'явитися до храму, перед лице Господнє, не інакше, як зодягнувши на себе чисту одіж, так само й кожний сумлінний пастир мусить проповідь свою, голошену в ім'я Христове, привдягати в найгарнішу світлу одіж — гарну, чисту мову.

Наука церковна, проповідництво — це діло Боже, діло святе, а тому кожному Пастиреві треба бути уважним, щоб не підпасти осудові Пророка Божого, що каже: „Проклятий всякий, хто справу Господню робить байдуже“ (Єремії 48, 10). Отже байдужість, що відноситься також і до чистоти мови у високому ділі проповідництва, зовсім недопустима.

Мінімум доброї волі — й найменша колізія виключена.

Перша й найголовніша передумова успішного виконання свого завдання Пастиря й Учителя народу, це — всюди й завжди, в церкві, вдома в щоденному житті, в зносинах з парафіянами говорити тільки по-українськи, і то чистою, літературною мовою.

Загально відоме немиле явище, що великий відсо́ток нашого духове́нства на Волині (не кажучи про Полісся), де серед духовенства панує виключно російська мова, говорять вдома по-російськи. Не трудно тому відгадати, якою мовою такий пан-отець промовляє із церковного амвону. Та й узагалі трудно сказати, чи таку мову можна назвати мовою, чи це не буде скоріш якась „мовна саламаха“, переповнена русизмами, слов'янізмами, ба, навіть полонізмами.

Недивно отже, що часто найуважніший слухач, чуючи науку такою „добірною“ мовою, не може скупчити своєї уваги, бо вона мимоволі скеровується в нього в іншому напрямку.

Який плід від такої проповіди, це легко зрозуміти. І не буде перебільшення, якщо скажемо, що ніякий.

Тому наш па́стирський святий обов'язок прикладати всіх зусиль, щоб спочатку самим як слід навчитися чистої літературної мови, щоб потім правильні основи цієї мови прищепити своєму народові, і тим самим хоч крапелинкою спричинитися до проведення в життя високошляхетного гасла: „Для одного народу — одна літературна мова“.

с. Лопушно. Свящ. Семен Гаюк.

Початкова Граматика української літературної мови.

24. Правопис прийменників.

Завдання 173. Складені прийменники пишуться вкупі й без розділки: поза, понад, попід, поміж, задля, повз, напроти. Але *з* та *із* у складенім прийменнику (але не прислівнику) пишемо з розділкою: з-за, із-за, з-поза, з-попід, з-під, з-поміж, з-посеред, з-перед, з-понад, з-проміж, з-на, з-над і т. ін. Прийменники, складені з прийменника та йменника, пишуть окремо: під час свят (а не: підчас), для чого (а не: длячого), для того, у глиб, в давнину і вдавнину.

Перепишіть до зшитка подані тут прийменники й запам'ятайте, як їх писати.

Завдання 174. Прийменників *з*, *із*, *зо* вживаємо так: 1. Поміж голосними або по голоснім звуці пишемо *з*, напр.: Товкли тебе *з* усіх боків, Людина *з* людиною. — 2. Поміж приголосними або по приголосній пишемо *із*: Мов *із* бочки, умер *із* одчаю. — 3. Коли слово розпочинається з двох приголосних, то перед ним пишемо *із* (або *з*) і по голосній: І *із* кривавої криниці. — 4. Перед словом, що починається з одного *з*, *ж*, *ч*, *ш*, *с* так само пишемо *з* (а не *зі* і не *зо*):

з землі, з села, з жінкою, з школи (вимовляємо: с села, ж жінкою, ш школи); може тут бути й *із*, особливо перед словом, що має на початку дві приголосні: *із* свого. — 5. Перед словом, що розпочинається з двох приголосних, із котрих перша шелесна чи свистова, пишемо *зо* (або *з* чи *із*, а не *зі*): зо жмені, зо столу, зо стін, зо шкодою, зо слугами; *щ* це *шч*, а тому: зо щастя; або: *з* жмені, *з* столу, *з* шкодою (вимовляємо: ж жмені, с столу, ш шкодою), із жмені. — 6. Перед словом, що розпочинається з таких двох приголосних, що між ними вдавнину був ъ чи ь, пишемо *зо* (в цих випадках і *зі* було б фонетично оправдане, як маємо *зі-* приставкове): зо всею, зо мною, зо дна, зо зла, зо двадцять, зо Львова. — 7. Західньоукраїнського прийменника *зі* літературна мова зовсім не вживає (але маємо *зі-* приставкове: зібрати і т. ін.). — 8. На початку речення пишемо *з*, *із*, *зо* в залежності від того, чим починається дальше слово.

Перепишіть усі подані тут приклади, підкресліть *з*, *із*, *зо* і запам'ятайте, де що писати.

Завдання 175. Прийменники перед глухою приголосною дальшого слова на письмі не змінюються (хоч у вимові уподібнюються): з кого, із хати, через тебе, без праці і т. ін. (хоч вимовляємо: с кого, с хати, черес тебе, бес праці і т. ін.).

Чи все пишемо так, як вимовляємо? Напишіть 12 прикладів на *з*, *із*, *без*, *через*.

Завдання 176. Тільки приростки (не прийменники) *з* та *із* перед глухою приголосною *к*, *п*, *т*, *х* — згідно з живою вимовою — міняють своє *з* на *с*: сконати, спарити, стулити, схватити, іспекти, ісходити і т. ін. Перед усіма іншими приголосними *з* та *із* не міняються: збавити, здерти, згинути, знести, зціпити, зшиток, зчорніти, зсадити, зсукати, зсунути, зфабрикувати й т. ін.; не міняємо їх і в складенім прийменнику: з-попід, з-поза, але міняємо в прислівниках: спочатку, спереду, спересердя, стиха, сповна і т. ін.

Перепишіть усі подані приклади до зшитка й підкресліть приростка.

Завдання 177. Приростки б е з -, р о з -, ч е р е з - та в і д -, н а д -, п і д -, о б - і т. ін. перед глухою приголосною на письмі не змінюють свого кінця (хоч у вимові уподібнюються), цебто пишемо: безправний, безпутній, розкішний, черезсіделок, відки, надкотити, підтяти, обшити і. т. ін. Але звичайно пишемо: росада, росіл, зам. розсада, розсіл.

Перепишіть усі подані слова, підкресліть приростка й запам'ятайте, як слова ці писати.

Завдання 178. В літературній мові частіш уживається нового прийменника (чи приростка) *від*, рідше архаїчного *од*. Але не слід уживати в однім письмі і *від*, і *од*, бо вони між собою не чергуються.

Як повстало наше *від* з давнього отъ? (отъ > одъ > од > від). Як повстало *він* з онъ? Коли *він* не вертається на *он*, то чи можна *від* переробльовати на *од*? У східньоукраїнській живій мові панує *од*, у західньоукраїнській — *від*; літературна мова закріпила *від*. Див. „Рідне Слово“ ч. І завдання 159.

Завдання 179. Прийменник із іменником, прикметником, числівником та займенником пишеться окремо: без брата, без любого, без п'яти, без них, надо мною (а не: надомною), підо мною. Прийменник-приросток пишеться вкупі зо своїм словом: написати, відписати, дописати, виписати, списати, переписати, вписати, без'язикий, вихід.

Чому прийменника-приростка пишемо вкупі зо словом? Запам'ятайте, що прийменник сполучується тільки з непрямим відмінком, а приросток може бути й у слова називного відмінка: донесений, допис.

Завдання 180. Прийменника *за* з прикметником пишемо разом у словах: замолодий, залегко, замало і т. ін. Але подібні форми літературна мова оминає: занадто молодий, дуже легко і т. ін.

Що визначає *за* при прикметнику? Напишіть 5 прикладів на *за*.

Завдання 181. Прийменник *по* приєднується до попереднього слова розділкою в таких виразах (прислівниках): помоєму, по-твоєму, по-своєму, по-нашому, по-вашому, по-чийому, по-якому, по-їхньому, по-українському, по-німецькому, по-божому, по-давньому, по-доброму і т. ін.

Перепишіть усі подані тут приклади й запам'ятайте, як їх писати.

Завдання 182. Приставка *з-* може мінятися на *із-* незалежно від закінчення попереднього слова, напр. у Думах: іздіймає, іскажемо, іспліндрував, ізняв і т.

ін.; деякі письменники люблять писати приставку *із-* по приголосній попереднього слова: зараз ізвелів, тобі так іздалось, він ісказав і т. ін.

Напишіть 6 речень, щоб у них дієслово мало приставку *із-*.

Завдання 183. Прийменники *над*, *під*, *з* перед словом, що починається збігом приголосних, що між ними вдавнину був ъ чи ь, переходять на *надо*, *підо*, *зо*: надо мною, підо мною, підо впливом, зо мною, зо всіма і т. ін.; рідше вживаємо тут форм *наді* мною, *піді* мною (але *наді*, *піді* пишемо окремо від дальшого слова). Але в приставках пишемо *наді-*, *піді-*, *зі-*, *обі-*, *розі-*: надіслати, підірвати, зібрати, обірвати, відібрати, розіслати і т. п. Пишемо тільки *віді-*, а не *відо-*. Так само: прі́звище (не: призвище!), прі́рва (не: прирва!).

Виппшіть усі подані приклади й запам'ятайте, як їх писати.

25. Дієслово.

Мати на панщині.

На панщині пшеницю **жала;**
втомилася; не **спочивать**
пішла в снопи, — **пошкандибала**
Івана сина **годувать.**
Воно сповитеє **кричало**
у холодочку за снопом;
розповила, нагодувала,
попестила і ніби сном
над сином **сидя задрімала.**

Т. Шевченко, „Сон“ 1858 р.

Перелічіть усе, що робила мати. Який підмет до слів: жала, втомилася й т. ін.? Що таке неповне речення? Перелічіть усі присудки до підмета *мати*. Що таке дієслово (дайте два окреслення)? На які питання відповідає дієслово? На які питання відповідає присудок? Для чого дієслово в мові? Що таке дієслівний присудок? Що таке дія підмета, що таке стан підмета? Чи нежива річ може щось діяти? Чи жива річ може бути в якомусь стані?

Присудок у реченні відповідає на питання: що робить підмет? або: у якому він стані? Напр.: *Брат читає, Книжка лежить*, тут *читає* і *лежить* — присудки до підметів *брат і книжка;* перше визначає дію, а друге — стан. **Слово, що визначає в реченні присудка на питання: що робить підмет, або: в якім він стані, зветься дієсловом.** Присудок, висловлений дієсловом, зветься простим або дієслівним.

Кожний живий підмет, особа чи тварина, конче щонебудь робить чи діє, скажемо: Горобець *літає*, школяр *пише*, кінь *біжить*. Кожний неживий підмет, цебто річ завжди знаходиться в якомусь стані: картина *висить*, стіл *стоїть*, камінь *лежить*. Тому можна ще так сказати: **слово, що визначає якусь дію або стан підмета, зветься дієслово.** Дієслова в нашій мові існують на те, щоб визначати присудка в реченні.

Завдання 184. До оцих підметів допишіть дієслова, цебто присудки на питання: що підмет робить? Дієслова попідкреслюйте.

Маляр малює. Купець... Коваль... Учитель... Пастух... Швець... Школяр... Хлібороб... Писар... Столяр... Доктор...

Завдання 185. До оцих підметів допишіть дієслова, цебто присудки на питання: що з підметом робиться, чи: в якому він стані? Дієслова попідкреслюйте.

Книжка лежить. Дерево... вгору. Картина... на стіні. Стілець... коло столу.

Завдання 186. До поданих дієслів допишіть дієслова з протилежним значенням.

Старіти — молодіти, купую — ..., дозволяєш — ..., дає — ..., кажемо — ..., кінчаєте — ..., питають — ..., згубили — ..., покращав — ..., ходіть — ....

Завдання 187. Напишіть оповідання: *Осінь у селі.*

26. Дієслівні форми.

Олександер Потебня.

Найславнішим українським мовознавцем **уважається** Олександер Потебня. Він **народився** на Полтавщині 1835 го року, гімназію **скінчив** у Радомі, а університета — в Харкові. В цім же університеті Потебня й **навчав** до своєї смерти 1891-го року. Цілий вік свій він **досліджував** життя української мови, особливо складню, хоч усе **писав** по-російському. Глибокий філософський розум **приніс** Потебні заслужену славу світового вченого, а твори його ще довго

читатимуться й **приноситимуть** велику користь нашій науці.

Що таке присудок? Якою частиною мови звичайно зазначаємо його? Що найголовніше зазначає дієслівний присудок? Які часи бувають? Що визначає передминулий час? Скільки чисел і осіб у дієслова? Що таке безособові дієслова? Що таке дієйменник? Чому він так зветься? Чим у реченні буває дієйменник? Чи в літературній мові можна вживати дієйменники на *-чи*? Як пишемо *не* при дієслові? Коли *-ся* може скорочуватись на *-сь*?

Дієслово в українській мові має багато найрізніших дієслівних форм: числа, особи, часи, способи, стани й види. Зміна дієслова й відбувається по різних цих формах.

Дієслово має дві числі: однину й множину, залежно від свого підмета: Вітер віє — вітри віють.

Має три особі: першу, що зазначається словом *я*, другу — *ти* й третю — *він*, *вона*, *воно*, у множині: 1 ос. *ми*, 2 ос. *ви* й 3 ос. *вони*. Напр.: я читаю, ти читаєш, він - вона - воно читає, ми читаємо, ви читаєте, вони читають. Перша особа — це особа того, хто говорить, друга особа — це той, до кого говорять, а третя — про кого говорять. Підмет може бути висловлений або цим займенником: *я*, *ти*, *він*, *вона*, *воно*, *ми*, *ви*, *вони*, або він опущений при дієслові: я пишу — пишу, ми читаємо — читаємо й т. ін.

В нашій мові маємо не мало таких дієслів, що не змінюються за особами, цебто осіб вони не мають, напр.: світає, смеркає, вечоріє, холодніє, гримить, свербить, болить і т. ін. Такі дієслова звуться **безособовими** й творять т. зв. безособові речення.

Присудок зазначає **час** дії підмета, і це головна роля дієслова, чому ще кажуть, що **дієслово є така група слів, що визначає часову якість підмета.** Головних часів дієслово-присудок має три: теперішній, минулий й майбутній. **Теперішній час** визначає дію, що відбувається зараз: читаю, пишу, лежу. **Минулий час** визначає дію, що вже відбулася: читав, писала, лежали, а **майбутній** визначає дію, що ще відбудеться: читатиму, писатимеш, будеш ходити. Є ще час **передминулий**, що складається з минулого з доданням слів *був*, *була*, *було*, *були* й визначає дію, що відбулася перед дією минулого часу: Я ходив був, та не застав.

Форма дієслова, що не має ні числа, ні особи, ні часу, зветься **дієйме́нником.** Він звичайно закінчується на *-ти*, рідко по голосній на *-ть*: ходити, писати, проси́ть — просити. В глибоку давнину ця форма була йменником, але з часом набула собі дієслівних ознак, через що й зветься дієйменник. Йменникове значення дієйменника ще й тепер виявляється в тому, що він часто замінює йменника в реченні, напр. може бути підметом або йменниковим поясненням. Напр.: Читати не наскучить, тут читати = читання, підмет; Я люблю співати, тут співати = спів, йменникове пояснення. Дієйменника вважаємо за основну форму дієслова, чому цю форму й подають, напр., у словниках. Встаровину були ще дієйменники на *-чи*, напр.: січи, печи, могчи і т. ін., але тепер вони живуть тільки в західньоукраїнських говорах, а літературна мова не вживає їх зовсім.

Завдання 188. Спишіть оці речення й зверху над ними позазначайте особу й число так: 3 ос. одн. і т. ін. Дієслова-присудки підкресліть.

Хто матір забуває, того Бог карає, чужі люди цураються, в хату не пускають.

Завдання 189. Спишіть оці речення, попідкреслюйте дієслова-присудки й зазначте їх час: *т* — теперішній, *м* — минулий, *б* — будучий.

Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем. Була сила, та позички ззіли. Ходитиму до тебе й буду просити тебе. Не ждатиму, у свитину вдягатимусь, у намисто вберуся, доганятиму Петруся.

Кажіть: вдягатимусь, а не: вдягатисьму.

Завдання 190. Полінійте ось так і запишіть до зшитку 12 прикладів.

Часи дієслівних присудків.

Теперішній	Минулий	Передминулий	Майбутній
Пишу	*Писав*	*Писав був*	*Писатиму*

Завдання 191. Спишіть оці приклади на передминулий час.

Хотів був бігти до хутора, та батько не пустили. Я була прийшла, але вернулась. Ми були все зробили, та не закінчили. Дитя впало було, але не забилося.

Не кажіть і не пишіть: Хотів було бігти, Я було прийшла й т. ін., бо це русизми.

Завдання 192. Перепишіть оці речення й підкресліть дієйменника; над дієйменником надпишіть: *п* — підмет або *ім. п.* — іменникове пояснення.

Тяжко матір покидати. Тяжко жити з ворогами. Брат любить малювати. Дайте спочити.

Завдання 193. Західньоукраїнського говіркового закінчення дієйменника *-чи* в літературній мові зовсім не вживається. Спишіть оці дієйменники й поставте потрібне закінчення.

Пек.., тек..., ляг..., біг..., стек..., помог.., мог..., ляг..., утік..., тов...

Завдання 194. Перша особа множини часу теперішнього звичайно закінчується на *-мо*, рідко скорочується на *-м*, особливо в віршах за вимогами розміру. Перечитайте ці приклади:

Та гей, бики: зоремо поле, посієм яреє зерно (Руданський). Хоч у недолі й нещасті звікуєм, долю онукам дамо (Грінченко).

Завдання 195. По голосній, а також по приголосній *в* чи *й* займенник *ся* може скорочуватись на *сь*: питатись, питавсь, питайсь. Частку -займенника *ся*, *сь* у літературній мові пишуть укупі з дієсловом, і тільки по дієслові, а не перед ним: проситься, носиться, береться, я вродився (а не: я ся вродив). Запишіть до зшитка 20 дієслів на *-ся* й на *-сь*.

Завдання 196. Запам'ятайте, що заперечний прислівник *не* з дієсловом пишемо завжди окремо: не хочу, не писав, не бачили. Тільки в оцих словах пишемо *не* разом із дієсловом: невгавати, неволити, нездужати, нейти, ненавидіти, непокоїти, нестати і нехтувати. Неособово пишемо: нема, немає, але в формах особових: він не має підстав.

Завдання 197. Дієслова на *-ати* в більшості своїй мають наголос на передостанньому складі, цебто -а́ти: каза́ти, стогна́ти, пита́ти й т. ін. Але літературна мова знає трохи й таких дієслів на -ати, що мають наголос на третьому складі від кінця, напр.: ду́мати, сні́дати, вече́ряти, ма́зати, рі́зати, сі́яти, слу́хати, дму́хати, ді́яти і ін. Не кажіть: дума́ти, сніда́ти і т. ін., як то чуємо в західніх говірках.

Завдання 198. Слова на *-ити* найчастіш мають наголос на передостанньому складі, цебто мають -и́ти: напр.: броди́ти, благослови́ти, води́ти, вози́ти, волочи́ти, говори́ти, гони́ти, купи́ти, носи́ти, роби́ти, ходи́ти і т. ін. Але не мало й таких дієслів, що в них наголос падає на третій склад від кінця, цебто на склад корінний, напр.: ба́вити, бли́зити, ві́рити, вівча́рити, жму́рити, ї́здити, ла́зити, ми́слити, ра́дити, ру́шити, ско́чити, соро́мити, стрі́лити, тра́тити, тру́гити, ши́рити і ін.

В західньоукраїнських говорах багато дієслів на *-ити*, що в літературній мові мають наголос на складі корінному, мають його на передостанньому, напр.: шири́ти, лази́ти і т. ін. Не говоріть так!

Завдання 199. 1) Віддієслівні йменння на *-ння* трьох- і багатоскладові звичайно заховують наголос свого дієслова, від якого повстали: бажа́ти — бажа́ння, пита́ти — пита́ння, завда́ти — завда́ння, тамува́ти — тамува́ння, зітха́ти — зітха́ння, зна́чити — зна́чення, значи́ти значі́ння, малюва́ти — малюва́ння й т. ін. 2) Двоскладові слова на *-ння* звичайно мають наголос на кінцевому складі: бранн́я, данн́я, знанн́я, пранн́я, спанн́я й т. ін. 3) Всі слова на *-іння* мають наголос на *і*: хоті́ння, носі́ння, білі́ння й т. ін. 4) Слова на *-ення* звичайно мають наголос на корені: зна́чення, ба́чення, ба́влення, тво́рення й т. ін.

Напишіть йменники на *-ння* й поставте наголос від оцих дієслів: вінча́ти, воюва́ти, засіда́ти, злома́ти, не́сти, носи́ти, зібра́ти, ба́братися, оповіда́ти, голоси́ти, сивіти, хвали́ти, купува́ти, писа́ти, слу́хати, сіяти, чита́ти, малюва́ти, вірувати, дарува́ти, пояснювати.

Завдання 200. Йменники ніякого роду на *-ння*, що походять від дієслів, звуться віддієслівними. Не треба без потреби зловживати віддієслівними йменниками на *-ння*, — ліпше заміняйте їх іншими йменниками або дієйменниками. Оминайте форми на *-ння* по йменнику. Ніколи не вживайте двох слів на *-ння* поруч. Перечитайте й добре запам'ятайте оці приклади.

Бажа́ння писати (а не: бажання писання). Жадоба знати й розуміти. Потреба розважатись (а не: розважа́ння). Способи поліпшити (а не: поліпшення) стан. Потреба боронитися. Пропоную припинити (а не припинення) збори. Ласий панувати (а не: на панування). Щоб вирішити (а не: для вирішення). Це легке виконати (а не: до виконання). Купаючи (а не: при купанні) розмовляла. А він мандруючи (а не: при мандруванні) співа. Пішла полем ридаючи (а не: з риданням). Щоб виконати доручене (а не: для виконання дорученого.

Завдання 201. Напишіть оповідання: *Моя кімната*, або: *Наша хата.*

Навчаймося літературної мови.

До нашого Вчительства.

Відколи з'явився на світ місячник „Рідна Мова", кожне число його пильно перечитую й незнане заучую на пам'ять Впродовж тих трьох літ „Рідна Мова"

проявляє великий вплив на мову своїх читачів. Говорю, як учитель народньої школи, бо знання рідної мови має для мене велике значення. Як я можу вчити дітей правильної мови, слідити за її чистотою, коли я сам її добре не знаю? Отож, одним із найбільших завдань теперішнього вчителя є навчитися правильної літературної мови.

Ми повинні бути дуже вдячні проф. Ів. Огієнкові за його тяжку працю, що перший почав відверто сіяти зерна правди на рідномовній ниві. Мовознавців маємо більше, але з них усіх проф. І. Огієнко перший видав на світ місячника „Рідна Мова", що вчить нас, як усі українці на цілому світі повинні говорити. І він перший кинув гасло: „Для одного народу — одна літературна мова й вимова, один правопис". Тут нам ділитись нічим і не маємо жодного права на це, коли хочемо стати в ряді зо всіма культурними народами. А тому мусимо пильно вчитися своєї літературної мови.

Признатися по правді, то школа, що вчила будучих учителів, мало дала нам знання рідної мови. Кожний професор української мови в школі був сам собі авторитетом і творцем літературної мови. Кожна семінарія мала свою мовну закраску. Вийшовши зо школи, треба було й за те дякувати, й ту лепту нести в наш темний народ. Думаю, щой п. п. професорам було тяжко нас учити, не маючи відповідних джерел для навчання мови. Тепер часи змінилися, маємо на чім взоруватися при навчанні рідної мови. Так що годі нарікати один на одного, а треба братися всіма силами за працю, щоб дігнати все прогайноване.

Щоб більше мовознавців зорганізувалося довкола „Рідної Мови", щоб вона глибше поширювала наше знання, щоб була провідною зіркою всім тим, що люблять на ділі свою рідну мову й стараються її ввести в сім'ю культурних мов! Є, однак, певна група людей, що свідомо протиставиться всеукраїнській мовній культурі. Це люди переважно хоробливої й фальшивої амбіції. На них не варто звертати уваги, це останні могікани. Живої течії ніхто й ніщо не задержить, хіба тільки загамує на деякий час. Однак прорвавшись опісля, змітає вона все, що стояло на перешкоді.

Для нас, учителів, теперішній момент у мовознавчім питанні дуже важний, і ми повинні його відповідно використати, щоб історія на нас не нарікала. Використання моменту має вирішальне значення не тільки в житті поодиноких одиниць, але й цілого народу. Треба нам своєю працею вдоводнити, що ми зможемо наложені на нас мовні обов'язки з честю виконати. Це можемо осягнути, якщо будемо над собою працювати. Учитель, що мовно над собою не працює, нидіє й відходить з поля життєвої боротьби в забуття. Знання, яке здобув у школі, вигасає, а сам уподібнюється до загалу. Треба багато праці й зусиль, щоб удержатися на рівні культурної людини, серед бурхливого моря свого оточення. В дуже значній мірі оточення впливає на мову самого вчителя. Учитель несвідомо вростає в говірковість мови свого середовища. Починає вживати в мові говіркових виразів, а з часом і цілих речень. Постарівшись, забуває цілком літературну мову й послуговується місцевою говіркою. Отож, замість навчати мови оточення, сам знижується до його рівня, й як вартісна одиниця гине. Так пропадають ті одиниці, що не працюють над собою.

Учитель мусить стояти на сторожі чистоти й правильности української літературної мови. Бо хто ж може найбільше навчити широкі маси літературної мови, як не вчитель? Хто перший промовить до мільйонів молодих душ? Жодне писане слово не промовить до мас так, як живе. І тому вчитель мусить добре слідкувати за чистотою своєї власної мови, бо ж він безпосередній авторитет для мас, що має їх навчати. Вони беруть з нього приклад.

Це відноситься також і до всієї української інтелігенції. Річ ясна, що інтелігенція кожного народу є носій його культури, однак інтелігенція свої духові здобутки мусить вкладати в маси, тоді вона живуча, а вислід її праці — творчий. В противнім разі вона стає мертвою.

Нехай для нас усіх стане гаслом: „Нема вчителя без місячника „Рідна Мова"!

Побажаймо йому, щоб він вів нас до остаточної перемоги на мовнім полі для добра цілого українського народу. Нехай гасло: „Для одного народу — одна література мова“ знайде собі родючий куточок у душі кожного вчителя й кожного українського інтелігента.

Народній учитель із Волині.

Рідномовні замітки.

Однiсть лiтературної мови. Я добре зрозумів потребу одностн літературної мови, бо така однiсть буде для українського народу одним із найважніших чинників, що зможе нас злучити як думкою, так і фізично. Де однiсть у мові, там однiсть у думці, там однiсть у відчуваннях. При такій одності повстала б одна любов до свого рідного, була б одна душа в українського народу. Бразилія, Куритиба, 6. XI. 1935, Брат М. Коваль, Ч. Б. М.

Для одного народу — одна літературна мова! Пишу до Вас із далекої Сучави, що колись була нам дуже близька, чого свідки — незатерті сліди нашої культури та життя нашого, що колись клекотіло тут, мов у Галичі. Живемо тут хоч посеред чужого елементу, але в „воні благоуханія духовного“ українського. Щось чи не десяток споконвіку українських сіл кругом Сучави роблять те, що живем своїм життям, чуєм мову наскрізь чисту, немов літературну, мов у Шевченка чи Марка Вовчка. Ще на народньошкільній лавці, тому добрих 45 літ, зрозумів я, що якби не польські журнали („Krytyka“), то поляки говорили б кількома польськими мовами, — розуміється інтелігентний елемент. Тому сказав я голосно, чому в наших шкільних книжках інша мова, як у Марка Вовчка, якого я читав, маючи 8 років, із бібліотеки мого покійного батька, мішанина з повіту Старо-Самбірського. „От що нас ділить!“ прийшло мені на думку. Так минали роки, десятки літ, і не одне за той час робили наші передові люди, — тільки про одну спільну мову, бодай би хоч у літературі, нікому й до голови не приходило! Треба було нам ждати, мов тим дваракам... И хто знає, доки були б ждали, якби не Ви перервали оте чекання сміливим Keiserschnitt'ом. Нехай же живе, виростає й доглядається дитина Ваша „Рідна Мова“ і друга „Наша Культура“ під Вашим батьківським доглядом многі й многі літа! Сочава, 26. XI. 1935. Вол. Вук.

Мова наших видань.

Іван Чернява: Люди з чорним піднебінням, Львів, 1935. Іван Чернява належить до тих молодих наших письменників, що пильно дбають про чистоту своєї мови, намагаючись писати соборною літературною мовою. Зо всього видно, що Чернява добре опановує літературну мову, і може недалекий час, коли він зачне писати мовою, вільною від місцевих додатків.

Найперше треба підкреслити, що мова Черняви часто природно поетична, — багата на небуденні порівняння, епітети, одухотворення й т. ін., а це робить його мову також небуденною, легкою й приємною до читання. Аналіз мови І. Черняви роблю тільки на основі зацитованої книжки, бо інших творів його не маю.

Чернява не боїться рідких слів та новотворів, а часом пробує й своїх сил у цій ділянці, напр.: Мусів одягнутись візитно 41. Старий улад села 88. Концепція суспільного уладу 92. Відійшов від мийниці 102. Духмяний сутінок 123. Автім (= проте) він і сам нагинався 56. Атмосфера довкілля 57. Жасно (= страшно) блиснув очима 68. Він пише по-наддніпрянському: пориви риску 58. Добре пише: Голод *в* Україні 80, а не: *на* Україні; пора б це зрозуміти всім.

Чернява вміло замінює форми на *-чий* сучасними відповідниками: Мінливі 12, П'янливе вино 69, Томливий 15, Труйлива атмосфера 57, Зривкий вітер 20. Звідсі й гарні прислівники: Він благально доказував 120, Чекально видержувала його погляд 22, Хтось визивно засміявся 115, Зальотно плющила очі 41, Питайно глядів 48, Значливо моргнула бровами 23, Держався унижливо 41.

Гарні дієприкметникові форми на *-ений* від дієслів стану: Стояв знову усміхнений 90, Розсміяний Сатир 64. Розгублений розстрій 39.

Чернява вільно вживає дієприслівників минулого часу замість теперішнього (див. „Р. Мова“ 1935 р. ст. 215-218): Ромко замиготів на стежці, бігши проміж світло й тіні 102. Це, бравши справу реально 69. Буньо протверезів, дивившися на їхні руки 117. Дивившись боком, додав 126. Я, правду казавши, сумнівався 76. Він плутався в догадах, хотівши відгадати причину чергової зміни 98.

На цьому соборно-українському літературному фоні мови Черняви місцеві галицькі форми виглядають латками на новому вбранні. Таких форм немало, напр. (у лапках подаю форму загальнолітературну): Банно (сумно, жаль) їй було за прогулою молодістю 93. Не варто задержуватися тому (зайве „тому“), бо вона перейшла вже 6. Вдягнув (надягнув) панталони 99. Потім вернув (вернувся) і сів 56. Воздух (повітря) 15. У залі було глітно (тісно) від гімназистів 117. Прогульки горі (вгору, уверх) рікою 112. Значення грабіжі (грабежу, чол. роду) 79. Де (куди) йти 67. Тріснув скриптом до стола (об стіл) 33. Догоряли (догорали) 88. Хотів вернути домів (вернутися додому) 94. Ждали на рибу (ждали риби) 86. Очі заєдно (все) гляділи 24. Зовнішний (-ній) 18. Здохне, як миш (миша) 33. Надслухуючи (прислухаючися) 106. Хотів насилу (силою) забути за все 27. Побачив нечайно (несподівано) 11. Обі (обидві) струні 80. Дощ не паде (не йде) 38. Крапля паде (падає) 58. Присівся (присів) до сина 15. Сотний (сотий) раз 55. Станув (став) 47. Заходив там (туди) і назад по стежці 31. Твоє темпо (твій темп) 66. Хотів утічи (утікти) 62. Гляділа з-поза хащів (кущів) 106. Харчів (харчав) 68. Бігав попри (побіч, біля) стіни 118. І т. ін.

Часом бачимо русизм, як: Мав розсіяне (нев-

важне) лице 31. Очевидно (видимо, певне) ждатимеш 66.

На останній сторінці автор подає друкарські помилки, а серед них і добрі виправлення за сучасним академічним правописом, що в нас рідко трапляється. Іван Огієнко.

Дописи прихильників „Рідної Мови".

Культ рідної мови. Пишучи до Вас, першою моєю повинністю є скласти Вам щирий привіт за повну призная працю над рідною мовою та її культом. Мені просто жаль стає, коли дивлюся на байдуже ставлення наших інтелігентів до питань краси своєї мови. Тому з радощів усієї душі вітаю я Вашу „Рідну Мову". Літературна мова в нас має ще багато до бажання. У нас провідні інтелігентні чинники вміють ставити вимоги до селян, але не люблять, коли їм ставлять вимоги. Вони легкодушно й байдуже ставляться не тільки супроти мови, але й нації. В тому може й належить почасти шукати причини нашого такого повільного духового розвитку. І тому раділи треба, коли в нашій нації з'являються люди творчого почину, що так поважно розуміють своє життя й працю щодо рідної культури. 18. XI. 1935. Данилівці. Т. Годовський.

Добре було б, коли б „Рідна Мова" була популярніша. А то ці наукові й чисто фахові статті відстрашують людей. Не подобається стаття — не подобається цілий журнал. Добре було б, коли б „Рідна Мова" містила зразкові оповідання, — це дуже притягає людей. Часом до старих людей треба підходити, як до малих дітей. Бо старий, коли вчиться, дістає психозу дитини. 1. XII. 1935. Рунґури. О. Дучимінська.

P. S. Беремо на увагу голоси наших Читачів і тому даємо в 1936-м році більше практичного матеріялу, див. ст. 47. Треба мати тільки на увазі, що не мало Читачів вимагають і більшої науковости від нашого місячника. Вихід бачимо тільки в тому, що частина статтей буде поважніша, а більша частина — практична. Будемо давати й оповідання. Редакція.

Ширимо Ваші видання. Почуваюсь до святого й морального обов'язку поширювати Ваші цінні видання. Вірю, що Ваша каменярська праця розіб'є скаралущі пересуду, й одна літературна мова й вимова стане одним із угольних каменів будови нації. 5. XII. 1935. Боремель. Юстин Омельчук, студент.

„Рідну Мову" й „Нашу Культуру" одержую постійно й глибоко ціню ці видання. 19. XI. 1935. Cardinal. Йос. Боднар.

„Рідна Мова" необхідна для вчителя, як хліб щоденний. Лозанське, 21. XI. 1935. Мик. Лендел, управитель школи.

Привіт. Бувши передплатником обох Ваших журналів, „Рідної Мови" та „Нашої Культури" від початку їх виходу, я дуже багато скористав із них. Уважаю, що кожен український інтелігент повинен передплачувати ці журнали. Бажаю доброго здоров'я й кращого успіху Редакторові й Співробітникам на рік 1936-й. Рочестер, 3. XII. 1936. Гладун.

Від Редакції й Адміністрації.

„Фонд Рідної Мови". Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на „Фонд Рідної Мови": Д. Щербицький 4, В. Евфимчук 2, Г. Богун 2 і 3 особі по 50 гр. Разом 9·50 зл.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на „Фонд Рідної Мови" широкого нашого громадянства та наших інституцій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подаємо в дальшому числі.

Приєднуйте нам нових передплатників! Сердечно просимо всіх наших Прихильників приєднувати нам нових передплатників, щоб недопустити „Рідної Мови" до зменшення.

Поновлюйте передплату на 1936-ий рік, присилаючи відразу цілорічну передплату.

Боржників наших сердечно просимо не руйнувати „Рідної Мови" й негайно поплатити їй свої борги. Усім боржникам ми вислали пригадку про борг.

Український літературний наголос. В „Рідній Мові" незабаром розпочнеться друком, на прохання багатьох наших Читачів, нова праця проф. Ів. Огієнка: „Словник наголосів української літературної мови". Словник дасть змогу широким кругам нашого громадянства навчатися правильної літературної вимови.

 — Адреса „Рідної Мови": Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1·60 зл.; за границею в Европі 8 зл., в Америці 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають »Рідну Мову« від 1 числа: Річник I (без 2 і 3 чисел) 5·00 зл.; річник II і III по 6·00 зл., оправлений по 7·50 зл. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.

Відповідальний Редактор *Л. Грималo-Сідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві.